

TEGENSPRAAK IN HET VOORONDERZOEK

TEGENSPRAAK IN HET VOORONDERZOEK

Een onderzoek naar de meerwaarde van
een vroege participatie van de verdachte
in de Belgische strafprocedure

Tom DECAIGNY

intersentia

Antwerpen – Cambridge

Tegenspraak in het vooronderzoek. Een onderzoek naar de meerwaarde van een
vroeg participatie van de verdachte in de Belgische strafprocedure
Tom Decaigny

© 2013 Intersentia
Antwerpen – Cambridge
www.intersentia.be

ISBN 978-94-000-0436-8
D/2013/7849/85
NUR 824

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de uitgever.

VOORWOORD

TEGENSPRAAK EN DE DUBBELE MAXIME VAN HET STRAFONDERZOEK

Rechtshistorici zijn een brief op het spoor gekomen van Paus Gregorius I (590-604), waarin die ter verdediging van een bisschop die dreigt afgezet te worden, een aantal voorwaarden formuleert die aan zo'n afzetting gekoppeld moeten worden:

- toegang tot een rechter;
- duidelijk onderscheid tussen aanklager en getuigen;
- goed gestructureerde verhoren van getuigen in aanwezigheid van de verdediging;
- verdedigingsmogelijkheden voor de verdediging;
- uitspraak in het bijzijn van de partijen en schriftelijke neerslag (A. IGNOR, “Wahrheit und Gerechtigkeit als Ziele des Strafverfahrens in Gesichte und Gegenwart” in U. MÜSSIG (ed.), *Ungerechtes Recht*, Tübingen, Mohr Siebeck, 2013, (1-22), 12-13). Het is fascinerend, merkt Alexander IGNOR op, om in deze brief zoveel elementen van moderne rechtsstatelijkheid terug te vinden, waarbij hij in het bijzonder wijst op het recht op tegenspraak.

Dat recht op tegenspraak is vandaag nog steeds niet volledig gerealiseerd, wat maakt dat het strafstelsel niet ten volle gehoorzaamt aan de dubbele maxime van het strafstelsel – de schuldigen bestraffen en de onschuldigen beschermen –, zoals die tot ons via het Oud Testament is gekomen (Boek der spreken 17:15).

Het recht op tegenspraak mag vandaag als een fundamenteel beginsel van rechtvaardigheid worden omschreven, zeker wanneer met het zoals Tom Decaigny invult als een mogelijkheid (voor de verdachte) om actief te participeren aan het onderzoek. Actieve participatie geldt als een basisbeginsel van onze democratische inrichting en wordt als *governance*-beginsel gepromoot in situaties waarin er geen formele participatieve structuren zijn, bijvoorbeeld in situaties waarin de *civil society* grote multinationals of internationale ngo's ter verantwoording tracht te roepen.

In dit boek wordt het recht op tegenspraak onderzocht in de sfeer van het strafrecht. Kan de verdachte actief participeren aan een tegen hem of haar gevoerd

onderzoek? Het in het boek verricht onderzoek spitst zich toe op het vooronderzoek en meer bepaald gaat het in op vier momenten van tegenspraak of van mogelijke tegenspraak: bij het verdachtenverhoor, bij de belastende getuigenverklaringen, bij het deskundigenonderzoek en bij regeling van de rechtspleging. Elk van deze onderwerpen wordt behandeld in één hoofdstuk. Men had over elk onderwerp graag een volledig boek gezien, in het bijzonder van Decaigny zelf. Over het verdachtenverhoor (in het licht van Salduz) en de regeling der rechtspleging (in het licht van de gerechtelijke achterstand) wordt levendig gedebatteerd in het Belgisch strafrecht en het einde van de discussies is zeker niet in zicht. Decaigny's keuze om al deze hangijzers te bespreken in het licht van de eis van tegenspraak laat de opbouw van transversale inzichten toe, wat het werk een ongemene meerwaarde geeft.

De evenzeer ambitieuze keuze om als 'voorwerk' meerdere hoofdstukken te schrijven over het recht op interne openbaarheid, met een detailanalyse van ongeveer tien knelpunten in het Belgisch recht, vormt ook een sterk punt. De bespreking van tipgevers tot veiligheidsdiensten laat zien dat vaak op *ad-hoc*-basis constructies worden uitgewerkt in de rechtspraak en in de wetgeving om de verdediging *geen* toegang te geven tot bepaalde informatie, meer zelfs, steunend op onder meer het beroepsgeheim door politieagenten wordt informatie ook aan de rechter onttrokken.

Als redactielid en mede-oprichter van *Vigiles. Tijdschrift voor Politierecht* heb ik alleen weet van enkele, zeldzame pennenvruchten over deze materies uit de schemerzones van de opsporing. Het is intellectueel verademend om een kwaliteitsauteur zoals Decaigny, met kennis van die schemerzones en van de rechten van de verdediging, te volgen in zijn systematische analyse, die ongetwijfeld vaak aangehaald zal worden in de toekomstige literatuur.

Daarmee is niet gezegd dat Decaigny een kant heeft gekozen (met name die van de verdediging). Duidelijk wordt dat het recht op tegenspraak en het connexe recht op interne openbaarheid geen absolute rechten zijn en onder voorwaarden ingeperkt kunnen worden. Getrouw aan de hogere vermelde dubbele maxime van het strafstelsel – de schuldigen bestraffen en de onschuldigen beschermen –, gaat Decaigny op zoek naar het kantelmoment waarop deze rechten ingeperkt mogen worden en naar de proceswaarborgen die tegenover deze inperkingen ingebouwd moeten worden. Juist door het ernstig nemen van beide maximes wordt in het werk hier en daar een situatie voorgesteld die *geen* verzwaring van de gerechtelijke procedures in het belang van de verdediging met zich meebrengt. Tekenend voor dit zoeken naar werkbare oplossingen is volgend citaat ontleend aan een interview van Decaigny gegeven kort na het behalen van zijn proefschrift: *“Ik heb in mijn doctoraat heel wat aandacht besteed aan dat interne geheim en pleit voor een interne openbaarheid als uitgangspunt. Waarom zouden we partijen niet actie-*

ver betrekken in het vooronderzoek? De oude kijk op een strafonderzoek is als volgt: het vooronderzoek wordt afgesloten, je kijkt het dossier in en je zoekt naar fouten in het vooronderzoek om ze af te schieten. Mijn voorstel: betrek partijen al vroeger bij de zaak en laat hen op dat moment al participeren, dan gaat het veel sneller vooruit en heeft het ook veel meer nut. Je kunt partijen in dat kader trouwens ook responsabiliseren” (interview in de *Juristenkrant*, 12 juni 2013, 8).

Het proefschrift van Decaigny dat aan de basis ligt van dit boek is op 10 juni 2013 verdedigd aan de Vrije Universiteit Brussel ten overstaan van gerenommeerde deskundigen uit verschillende universiteiten. Helderheid van taal en voorstellen, conceptuele kracht en diepgang stonden centraal in de lof voor dit werk en de auteur. Tegenspraak is een recht dat niet alleen bisschoppen toekomt. Het is tijd om te reflecteren over de *ad-hoc*-benadering kenmerkend voor het Belgisch recht. Die reflectie wordt nu mogelijk.

Paul De Hert

DANKWOORD

Dit proefschrift draagt de naam van één auteur, maar toch is dit niet het werk van één man.

Een doctoraat dat op minder dan drie jaar tijd op basis van een deeltijds mandaat werd geschreven, betekent een zware last op het gezinsleven. Het was dan ook onmogelijk geweest dit werk te voltooien zonder een partner die veel opvangt en veel te verduren krijgt. Joke heeft me in deze periode – waarin niet enkel de noot van dit doctoraat te kraken viel – niet enkel als partner steun geboden, als beslagen jurist was ze ook nog eens mijn eerste klankbord. Dit doctoraat is bijgevolg ook haar doctoraat.

Daarnaast is het wetenschappelijk werk van een doctoraat niet meer voorbehouden voor de geïsoleerde zonderling. De begeleiding van een doctorandus berust in de eerste plaats bij de promotor. In het doctoraatstraject staat de promotor niet enkel in voor de wetenschappelijke begeleiding, maar ook voor de financiering en omkadring, en bijwijken ook voor de persoonlijke ondersteuning. De begeleiding van een eigenwijze doctorandus zal ongetwijfeld geen sinecure geweest zijn, zodat ik me levendig kan inbeelden dat mijn dankbaarheid niet naar aanleiding van iedere bespreking even duidelijk naar voren kwam. Met mijn uitdrukkelijke dank ten aanzien van prof. dr. Paul DE HERT hoop ik dat bij deze recht te zetten.

Bij het uitwerken en uitschrijven van dit proefschrift genoot ik ook de luxe te kunnen terugvallen op een begeleidingscommissie. Hierdoor kon ik me ook laven aan de inzichten, opmerkingen en suggesties van drie eminente juristen, naast mijn promotor. Mijn dank gaat dan ook uit naar mijn co-promotor prof. dr. Serge GUTWIRTH, prof. dr. Frank VERBRUGGEN en prof. dr. Daniel DE WOLF.

Ook de taak die de leden van mijn doctoraatsjury te beurt valt, onderschat ik niet. Zonder uitzondering zijn de leden van deze jury immers drukbezette en overbevraagde academici, die ondanks hun drukke agenda de ruimte vrijmaken om zich door de relatief lijvige neerslag van een wetenschappelijk onderzoek te werken. Ik druk dan ook mijn bijzondere dankbaarheid uit voor prof. dr. Sonja SNACKEN, prof. dr. Christian ELIAERTS, prof. dr. Paul LEMMENS en prof. dr. Philip TRAEST.

De Vrije Universiteit Brussel verschaft me niet alleen de rechtstreekse mogelijkheid om aan dit doctoraat te werken. Als niet-alumnus heeft deze instelling me

warm ontvangen en ik kon terugvallen op de inspirerende interactie met collega's, professoren en studenten, zowel binnen de vakgroep metajuridica als binnen de vakgroep criminologie.

Naast de hierboven aangehaalde meer structurele kaders, had ik het geluk te kunnen terugvallen op vele informele contacten, die vaak aanleiding hebben gegeven tot verdere reflectie en dieper inzicht. Prof. dr. Hans NIJBOER, Jill COSTER VAN VOORHOUT, Sarah COISNE en Jan VAN GAEVER verdienen hier zeker een dankbare vermelding.

Ten slotte dank ik heel bijzonder ook nog vrienden en familie. Enerzijds vingen zij vaak mijn afwezigheid op – mijn dank gaat hierbij in het bijzonder uit naar *oma 'Lo* – aangezien ik nog vaker dan voorheen afwezig en onbeschikbaar was, anderzijds kon ik rekenen op begrip en interesse.

INHOUD

<i>Voorwoord</i>	v
<i>Dankwoord</i>	ix

Inleiding	1
------------------------	---

DEEL I.	
BEGRIPPENKADER	17

Hoofdstuk 1

Het inquisitoir en het adversair strafproces	19
---	----

1. Inleiding	19
2. Context, rechtscultuur	23
3. Het grondkenmerk van de inquisitoire en adversaire strafprocedure	27
4. Vier indicatoren voor een inquisitoir of adversair strafproces	31
4.1. Waarheidsvinding	31
4.2. De positie van tegenspraak	33
4.3. Procedurele garanties	35
4.4. Toegang tot een rechterlijke instantie	39
5. Analyse en beschouwingen	40
6. Samenvatting	49

Hoofdstuk 2

Een driedimensionale benadering van tegenspraak in het vooronderzoek ..	53
--	----

1. Inleiding	53
2. Tegenspraak als technisch attribuut van het strafprocesrecht	55
2.1. Tegenspraak zoals erkend in de vonnisfase	55
2.2. Bepalende verschillen tussen het vooronderzoek en het onderzoek ten gronde met betrekking tot mogelijke tegenspraak	57
2.3. Tegenspraak als technisch attribuut van het strafrechtelijk voor- onderzoek	66
3. Tegenspraak als grondrechtelijk attribuut: de rechten van verdediging	68
3.1. Inleiding	68
3.2. Rechtsgrond	69
3.3. Het recht van verdediging in het vooronderzoek	76

3.4. Korte schets van het recht op tegenspraak als grondrechtelijk attribuut	81
4. Tegenspraak als middel voor een meer kwalitatieve strafprocedure	81
4.1. Het concept van een kwalitatieve strafprocedure	81
4.2. Betrouwbaarheid	86
4.3. Het rationaliseren van de procedure	88
5. Samenvatting	90

Hoofdstuk 3

Het recht op tegenspraak ten opzichte van andere rechten van verdediging .. 93

1. Inleiding	93
2. Het recht op wapengelijkheid	98
2.1. Voorafgaand: actoren inzake wapengelijkheid	98
2.2. Wapengelijkheid als grondrecht	104
3. Het recht op tegenspraak	108
4. Het recht op interne openbaarheid	117
5. Het recht op toegang tot een advocaat als factor die tegenspraak faciliteert	120
5.1. Toegang tot een advocaat tijdens het vooronderzoek: terminologie en inleiding	120
5.2. De EHRM-rechtspraak met betrekking tot toegang tot een advocaat in het vooronderzoek	125
5.3. Het recht op toegang tot een advocaat in het vooronderzoek naar Belgisch recht	136
6. Het recht op onderzoek door de verdachte	141
7. Het recht op aanwezigheid tijdens het vooronderzoek	148
8. De 'best practices'-aanpak van het EHRM	150
9. Samenvatting	153

DEEL II

EEN NOODZAKELIJKE VOORWAARDE VOOR TEGENSPRAAK:

INTERNE OPENBAARHEID	157
----------------------------	-----

Hoofdstuk 4

De rechtspraak van het EHRM als kader voor de bespreking van de interne openbaarheid

159

0. Inleiding en operationalisering	159
1. Europese rechtspraak betreffende het recht op interne openbaarheid: rechtsgrond en invulling	163
2. Door het EHRM toegelaten beperkingen op de interne openbaarheid ...	169

3. De drie voorschriften bij de beoordeling van een beperking van de interne openbaarheid	173
4. De beslissing tot een specifieke vorm van afwijking van de principiële interne openbaarheid: de anonieme getuigenis	179
5. De bijkomende waarborgen bij een procedure waarin wordt afgeweken van de principiële interne openbaarheid	181
5.1. Compensatie	181
5.2. De beperking van de procedurele waarde van dossiergegevens	191
6. Internrechtelijk herstel	199
7. Conclusie	200

Hoofdstuk 5

De interne openbaarheid naar Belgisch recht	205
--	------------

0. Inleiding	205
1. Algemeen kader inzake interne openbaarheid in het vooronderzoek	206
1.0. Inleiding	206
1.1. Uitgangspunt: volledige transparantie	206
1.2. De registratie door de politie ten behoeve van de interne openbaarheid	208
1.3. De samenstelling van het strafdossier	216
1.4. Inzake in het strafdossier tijdens het vooronderzoek	218
2. Interne openbaarheid bij het naast elkaar bestaan van verschillende onderzoeken	225
3. Tien spanningsvelden met de interne openbaarheid	234
3.0. Algemeen	234
3.1. Eerste spanningsveld met de interne openbaarheid: tipgever of aangever en medewerkzame burger, beroepsgeheim en dissimulatietechnieken	235
3.2. Tweede spanningsveld met de interne openbaarheid: de informantenwerking	246
3.3. Derde spanningsveld met de interne openbaarheid: politionele informatie	257
3.4. Vierde spanningsveld met de interne openbaarheid: beperkingen inzake de identificatie van de politiebeambte	259
3.5. Vijfde spanningsveld met de interne openbaarheid: modaliteiten inzake het verhoor op afstand	263
3.6. Zesde spanningsveld met de interne openbaarheid: anonieme getuigen	265
3.7. Zevende spanningsveld met de interne openbaarheid: de tapwetgeving	276
3.8. Achtste spanningsveld met de interne openbaarheid: de bijzondere opsporingsmethoden observatie en infiltratie	280

3.9. Negende spanningsveld met de interne openbaarheid: informatie uit onderzoeken van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten	311
3.10. Tiende spanningsveld met de interne openbaarheid: de omissies van de wetgever	317
4. Conclusie	320

Hoofdstuk 6

<i>Status quaestionis</i> van de interne openbaarheid naar Belgisch recht	329
---	-----

1. Algemeen	329
2. Opmerkingen bij de huidige aanpak van de afscherming van informatie naar Belgisch recht	330
2.1. Beroepsgeheim politieambtenaar	330
2.2. Dissimulatietechnieken	332
3. De procedurele waarde van dossiergegevens	336
3.1. De verschillende functies van dossiergegevens	336
3.2. De inlichting, de aangifte van het misdrijf	338
3.3. Het dossierelement in de bewijsopbouw	342
3.4. De overtuigingskracht van dossierelementen	348
3.5. Algemene reflectie met betrekking tot de functie van dossiergegevens	349
3.6. Kritische reflectie met betrekking tot de bewijsfocus bij de interne openbaarheid	352
4. Noodzakelijk procedureel kader van de interne openbaarheid	358
4.1. Uitgangspunt interne openbaarheid en beslissing tot afwijking	358
4.2. De beslissing op vordering tot afwijking van de interne openbaarheid	365
4.3. De procedure na de inperking van de interne openbaarheid	367
5. Samenvatting	368

DEEL III

VIER TOEPASSINGEN VAN TEGENSPRAAK IN HET

VOORONDERZOEK	371
-------------------------	-----

Hoofdstuk 7

Tegenspraak bij het verdachtenverhoor	373
---	-----

1. Inleiding tot deel III en hoofdstuk 7	373
2. Begripsafbakening, situering en operationalisering	374
2.1. Het statuut van verdachte in het opsporingsonderzoek	374
2.2. Het statuut van verdachte in het gerechtelijk onderzoek	380
2.3. Begripsafbakening en operationalisering van het verdachtenverhoor	385

3. Vier knelpunten met betrekking tot tegenspraak bij het verdachtenverhoor	390
3.0. Inleiding	390
3.1. Heeft een verdachte het recht te worden verhoord? (eerste knelpunt) .	390
3.2. De tegenspraak bij het verdachtenverhoor en het initiatiefrecht (tweede knelpunt)	394
3.3. Tegenspraak bij het verdachtenverhoor ingevolge de Wet Consultatie- en Bijstandsrecht (derde knelpunt)	403
3.4. Tegenspraak bij specifieke verhoorvormen van de Voorlopige Hechteniswet (vierde knelpunt)	408
4. Tegenspraak bij het Franse en het Nederlandse verdachtenverhoor	415
4.1. Het verdachtenverhoor naar Frans recht	415
4.2. Het verdachtenverhoor naar Nederlands recht	420
5. Evaluatie van tegenspraak bij het verdachtenverhoor	423
6. Samenvatting	428

Hoofdstuk 8

Het ondervragingsrecht ten aanzien van belastende getuigenverklaringen . .

1. Inleiding	433
2. De rechtspraak van het EHRM betreffende het ondervragingsrecht	436
2.1. Het principiële ondervragingsrecht in de rechtspraak van het Europees Hof	436
2.2. Uitzonderingen op het ondervragingsrecht in de rechtspraak van het EHRM.	447
2.3. Conclusie van de analyse van rechtspraak van het EHRM inzake het ondervragingsrecht	457
3. De internrechtelijke regeling van tegenspraak bij het verhoor van belastende getuigen	460
3.1. Inleiding	460
3.2. Het ondervragingsrecht bij klassieke verhoren in het vooronderzoek.	460
3.3. Het ondervragingsrecht op initiatief van de verdachte tijdens het vooronderzoek.	463
3.4. Het ondervragingsrecht bij uitzonderlijke verhoren in het vooronderzoek.	464
3.5. Het ondervragingsrecht bij de behandeling ten gronde	467
3.6. Conclusie van de bespreking van het internrechtelijke ondervragingsrecht	474
4. Tegenspraak bij het Franse en Nederlandse getuigenverhoor	476
4.1. Het getuigenverhoor in het Franse vooronderzoek.	476
4.2. Het getuigenverhoor in het Nederlandse vooronderzoek	478
5. Bespreking	479

5.1. Het internrechtelijke ondervragingsrecht ten aanzien van het EVRM en de rechtspraak van het EHRM.	479
5.2. Initiatiefrecht van de verdachte met betrekking tot het ondervragingsrecht.	481
5.3. Opportuniteiten voor een ondervragingsrecht in het Belgische strafrechtelijke vooronderzoek.	483
6. Uitleiding en samenvatting van het hoofdstuk inzake tegenspraak ten aanzien van belastende getuigenverklaringen.	489

Hoofdstuk 9

Tegenspraak bij het deskundigenonderzoek in het vooronderzoek. 495

0. Inleiding tot hoofdstuk 9.	495
1. Begripsbepaling en begripsafbakening van het deskundigenonderzoek. .	496
2. Noodzakelijke voorwaarde voor een tegensprekelijk deskundigenonderzoek in het vooronderzoek: een volwaardig procedureel kader.	501
3. Internrechtelijke regeling van tegenspraak bij het deskundigenonderzoek in het vooronderzoek.	503
3.1. Wettelijke bepalingen.	503
3.2. Rechtspraak van het Grondwettelijk Hof en het Hof van Cassatie. .	505
3.3. Het 'burgerlijk' deskundigenonderzoek na de wetswijzigingen van 2007 en 2009.	512
3.4. Het alternatief van het advies van een technisch raadgever.	524
4. Impact van de rechtspraak van het EHRM op de tegenspraak in het deskundigenonderzoek.	529
4.1. Vier criteria van de Straatsburgse rechtspraak inzake tegenspraak bij het deskundigenonderzoek.	529
4.2. Invulling van tegenspraak in de rechtspraak van het EHRM.	533
5. Deskundigenonderzoek Frankrijk en Nederland.	537
5.1. Wettelijk kader van het deskundigenonderzoek in Frankrijk en Nederland.	537
5.2. Tegenspraak bij het deskundigenonderzoek in het Franse en Nederlandse vooronderzoek.	539
6. Conclusie van de vereiste van tegenspraak bij het deskundigenonderzoek in het strafrechtelijk vooronderzoek.	541
6.1. Conclusie in termen van grondrechtenbescherming en kwaliteit van de rechtspleging.	541
6.2. Conceptuele analyse.	544
7. Samenvatting.	547

Hoofdstuk 10**Tegenspraak bij de regeling van de rechtspleging 551**

1. Inleiding	551
2. Regeling van de rechtspleging in de Belgische strafprocedure	552
2.1. Eerste vorm van vooronderzoek: het opsporingsonderzoek.	552
2.2. Tweede vorm van vooronderzoek: het gerechtelijk onderzoek	556
2.3. Derde vorm van vooronderzoek: het gerechtelijk onderzoek lastens een minderjarige.	569
2.4. Vierde vorm van vooronderzoek: voorrecht van rechtsmacht	572
2.5. Beëindiging van het vooronderzoek met een minnelijke schikking	581
3. Regeling van de rechtspleging in de Franse strafprocedure.	583
4. Regeling van de rechtspleging in de Nederlandse strafprocedure.	587
5. Evaluatie en analyse	590
5.1. Overzicht en inleiding	590
5.2. Analyse aan de hand van de functies van een regeling van de rechtspleging	592
5.3. Overkoepelende analyse	601
6. Samenvatting	605

Conclusies 611

0. Inleiding tot de conclusies	611
1. Het begrippenpaar inquisitoir en adversair strafproces	612
2. Het begrip tegenspraak in de context van het vooronderzoek.	619
3. De rechtspraak inzake Salduz en volgende grondrechtelijk gekaderd	623
4. Algemene bevindingen met betrekking tot de rechtspraak van het EHRM	624
5. Prevalentie van de inperking van interne openbaarheid	629
6. Voorstel inzake een afschermingsrechter voor de afwijking van interne openbaarheid	639
7. Het ondervragingsrecht	640
8. Inperking van de interne openbaarheid of het ondervragingsrecht: gevolgen.	646
9. Tegenspraak bij het verdachtenverhoor	650
10. Tegenspraak bij het deskundigenonderzoek in het strafrechtelijk vooronderzoek	654
11. De behandeling van onwettigheden en onregelmatigheden in het vooronderzoek	660
12. Bevindingen beperkte rechtsvergelijking inzake verdachtenverhoren, deskundigenonderzoeken en het herstel van vormverzuimen.	661
13. De regeling van de rechtspleging <i>sensu lato</i>	662

14. Het gebrek aan structurele elementen van tegenspraak in het opsporingsonderzoek	667
15. Temporele inbedding in een strafprocedure en forum-afsplitsing	668
16. Samenvattend antwoord op de onderzoeksvraag.	669

Annex

<i>Onderzoeken door de inlichtingen- en veiligheidsdiensten.</i>	<i>673</i>
---	------------

<i>Bibliografie.</i>	<i>687</i>
---------------------------	------------

<i>Trefwoordenlijst.</i>	<i>717</i>
-------------------------------	------------

INLEIDING

AANLEIDING

De Belgische strafprocedure heeft in de afgelopen jaren enkele belangrijke wijzigingen ondergaan. *Ten eerste* heeft de BOM-wet¹ een kader gecreëerd waarbinnen onderzoekshandelingen worden uitgevoerd, waarvan de integrale neerslag krachtens de wet buiten het strafdossier wordt bewaard. Door de daaropvolgende BOM-reparatiewet² werd een gemoduleerde vorm van tegenspraak georganiseerd. De BIM-wetgeving creëerde vervolgens een vergelijkbaar wettelijk kader met betrekking tot informatie uit inlichtingen- en veiligheidsonderzoeken.³ *Ten tweede* heeft de implementatie van de *Salduz*-rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (verder: EHRM) en de Belgische wetgeving dienaangaande geleid tot de tussenkomst van een advocaat in een vroegere fase van de strafprocedure. Al dan niet terecht werd hierbij ook gesproken van de introductie van meer tegenspraak.

Als advocaat actief in strafzaken werd ik geconfronteerd met de praktische toepassing van deze ontwikkelingen. Tevens stelde ik vast dat het vooronderzoek vaak meer bepalend is voor de beoordeling ten gronde dan het onderzoek ter terechtzitting. Het belang van het vooronderzoek is zo substantieel dat de tussenkomst van de verdachte bij de behandeling ten gronde in de regel plaatsvindt na het zwaartepunt van het onderzoek. Hier situeert zich de kiem van de vraagstelling voor dit onderzoek. De belangrijkste inhoudelijke stappen van een strafrechtelijk onderzoek lijken te worden gezet tijdens het vooronderzoek, en pas wanneer het operationele vooronderzoek beëindigd is, kan de verdachte een inbreng hebben in het onderzoek.

¹ Wet van 6 januari 2003 betreffende de bijzondere opsporingsmethoden en enige andere onderzoeksmethoden, *BS* 12 mei 2003 (hierna: BOM-wet).

² Art. 235ter Sv. – wet van 27 december 2005 houdende diverse wijzigingen van het Wetboek van Strafvordering en van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op de verbetering van de onderzoeksmethoden in de strijd tegen het terrorisme en de zware en georganiseerde criminaliteit, *BS* 30 december 2005 (hierna: BOM-reparatiewet).

³ *Infra*, randnummer 244 e.v.; wet van 4 februari 2010 betreffende de methoden voor het verzamelen van gegevens door de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, *BS* 10 maart 2010 (hierna: BIM-wet).

In vroegere wetenschappelijke bijdragen becommentarieerde ik voormelde en andere ontwikkelingen in het Belgisch strafrecht. Meerdere van deze bijdragen vertoonden de beperking te eenzijdig een rechtsbeschermend standpunt te belichten. Momenteel tracht ik een meer uitgebalanceerd standpunt in te nemen, met aandacht voor zowel de instrumentele als de rechtsbeschermende aspecten van de strafprocedure.⁴ Dit leidt tot een moeilijker en een complexere analyse, maar tegelijk en hopelijk ook tot een rijker en evenwichtiger resultaat.

Voormelde vaststellingen en evoluties hebben de basis gelegd voor voorliggend boek rond tegenspraak, met in dit kader een bijzondere aandacht voor de interne openbaarheid. Dit boek is gericht op het vooronderzoek, omdat enerzijds interne openbaarheid en tegenspraak in deze fase het meest problematisch zijn en anderzijds omdat het zwaartepunt van het strafrechtelijk onderzoek in het vooronderzoek gelegen is.

ACHTERGROND

Het strafprocesrecht houdt in meerdere opzichten een evenwicht in. Het algemeen belang noopt tot waarheidsvinding, waarop de berechting van eventueel vastgestelde misdrijven kan worden gestoeld. Deze waarheidsvinding dient echter te worden verzoend met de grondrechten van de individuele burger. Deze belangen zijn niet volledig tegengesteld – de individuele burger heeft ook belang bij de waarheidsvinding –, maar de belangen kunnen wel met elkaar in conflict komen, onder meer door opsporings- en onderzoekshandelingen die de privacy en de individuele vrijheid van de burger raken. Er kan zelfs gewag gemaakt worden van een evenwichtsoefening met drie onderscheiden factoren: de rechten van de verdachte, de rechten van de personen die zijdelings betrokken worden bij een strafprocedure en het belang dat het slachtoffer en de maatschappij hebben bij de effectieve vervolging en bestraffing van criminelen.⁵

Het Belgische strafprocesrecht wordt gebruikelijk theoretisch omschreven als een combinatie van twee abstracte modellen: het inquisitoir strafproces en het adversair of accusatoir⁶ strafproces. Beide zijn ideaaltypische modellen, die in hun pure vorm niet (meer) voorkomen, maar praktisch nut kunnen hebben bij de ana-

⁴ Zie de consensuspositie die door 'T HART en FOQUÉ wordt ingenomen tussen de instrumentalistische houding ten aanzien van strafrecht enerzijds en de beperking van strafrecht tot een machtskritisch instrument anderzijds – R. FOQUÉ en A.C. 'T HART, *Instrumentaliteit en rechtsbescherming. Grondslagen van een strafrechtelijke waardendiscussie*, Antwerpen, Kluwer, 1990, i.h.b. 13-18.

⁵ EHRM (GK) 1 juni 2010, *GÄFGEN t. Duitsland*, § 175; EHRM (GK) 15 december 2011, *Al-Khawaja & Tahery t. V.K.*, § 118.

⁶ Betreffende de terminologische keuze voor de term 'adversair': *infra* randnummer 2.

lyse van een strafvorderlijk systeem. In het inquisitoire strafproces is de verdachte het voorwerp van het onderzoek en neemt een staatsfunctionaris een centrale en sturende rol in. Er is een duidelijke cesuur tussen het vooronderzoek en het proces ten gronde. In het vooronderzoek wordt het proces van waarheidsvinding zo veel mogelijk gefinaliseerd en het proces ten gronde is in zijn meest absolute vorm beperkt tot de verificatie van de bevindingen van het vooronderzoek.⁷

Het adversaire strafproces is de strijd tussen, in beginsel, gelijkwaardige partijen, waarbij de verdachte geen (passief) voorwerp van onderzoek is, maar een (actieve) participant. De staatsfunctionaris belast met de vervolging wordt niet geacht, zoals de staatsfunctionaris in het inquisitoire model, de eigenlijke waarheid naar voren te brengen, maar bouwt een eigen stelling op. De verdediging plaatst daar op haar beurt een andere stelling tegenover. De waarheidsvinding, die voor de bodemrechter plaatsvindt, is de resultante van de botsing van beide stellingen.

De rol van de verdediging, in het bijzonder de rol van de verdediging in het vooronderzoek, is in de twee ideaaltypen grondig verschillend. Waar de verdediging in het inquisitoir vooronderzoek geacht wordt passief te zijn en te wachten tot de behandeling ten gronde om aan de hand van het voorgeschotelde strafdossier een verdediging op te bouwen, krijgt de verdediging in een adversair systeem vanaf het begin een actieve rol. De verdediging staat zelf in voor het opbouwen van haar stelling en moet hier actief de voorbereidende stappen voor zetten. De staatsfunctionaris, die in de inquisitoire versie *à charge* en *à décharge* elementen verzamelt, bereidt in het adversaire model enkel de stelling van de vervolging voor.

Tegenspraak heeft in beide modellen een andere technische functie. Waar de tegenspraak in het inquisitoire proces slechts een hulpmiddel is bij de waarheidsvinding voor de bodemrechter, is tegenspraak, als ontmoeting van de stelling van verschillende partijen, in het adversaire model de essentie van de waarheidsvinding.⁸

De mogelijkheid één van beide modellen als overwegend te herkennen in een nationaal systeem van strafvordering wordt mede bepaald door de specifieke politieke en historische dimensie. Regimes met autoritaire en centraliserende strekking neigen tot een inquisitoire strafprocedure, liberale en gedecentraliseerde staatsmodellen neigen dan weer tot meer adversaire systemen.⁹ Het over-

⁷ G.P.M.F. MOLS, *Staande de zitting. Een beschouwing over het onmiddellijkheidsbeginsel* (rede), Arnhem, Gouda Quint, 1989, 35 p.; C.H. BRANTS, "Strafrechtsvergelijking", *DD* 2008, 16, 227-229.

⁸ C.H. BRANTS, "Strafrechtsvergelijking", 229.

⁹ J. D'HAENENS, "Tegensprekelijke onderzoeksprocedure in strafzaken" in E. SPANOGHE en R. FEENSTRA (eds.), *Honderdvijftig jaar rechtsleven in België en Nederland 1830-1980*, Leiden, Universitaire Pers, 1981, 522; Ph. QUARRÉ, "Des pouvoirs accordés au juge répressif pour la

wegend inquisitoire systeem in landen die juridisch schatplichtig zijn aan de Franse geschiedenis, kan dan ook niet losgekoppeld worden van het absolutistisch verleden van dit land, en bij uitbreiding het Europese vasteland. Ook al worden belangrijke wezenskenmerken van de strafprocedure vastgelegd tijdens en kort na de Franse Revolutie, de absolutistische staatsvorm laat haar sporen na in de structuur en opbouw van de strafprocedure.¹⁰ In 1808 wordt ook het Verlichtingsdenken gecodificeerd, waarbij rechtsbeschermende elementen, in het bijzonder het *magna charta* van het strafrecht (legaliteitsbeginsel, subsidiariteitsbeginsel en proportionaliteitsbeginsel)¹¹ worden opgenomen in een stelsel dat in wezen door een inquisitoir vooronderzoek wordt bepaald.¹² Tegelijkertijd zou in een als adversair bestempelde berechting ten gronde worden voorzien, wat ertoe leidt dat gewag wordt gemaakt van een gemengd of hybride systeem, waarin het inquisitoire vooronderzoek evenwel zwaar doorweegt.¹³

recherche de la vérité dans le cadre d'une procédure d'audience accusatoire" in *Liber amicorum H. BEKAERT*, Gent, Snoeck-Ducaju, 1977, (309) 312; De visie werd bestreden door WATSON, maar dit betreft een minderheidspositie (zie S. GUTWIRTH en P. DE HERT, "Een theoretische onderbouw voor een legitiem strafproces. Reflecties over procesculturen, de doelstelling van de straf, de plaats van het strafrecht en de rol van slachtoffers", *DD* 2001, afl. 10, (1048), nr. 2).

¹⁰ D'HAENENS verwijst naar het accusatoire (adversaire) model dat gehanteerd werd in het "intermediaire recht" (1789-1808) J. D'HAENENS, "Tegensprekelijke onderzoeksprocedure in strafzaken" in E. SPANOGHE en R. FEENSTRA (eds.), *Honderdvijftig jaar rechtsleven in België en Nederland 1830-1980*, Leiden, Universitaire Pers, 1981, 522; Zie ook S. GUTWIRTH en P. DE HERT, "Een theoretische onderbouw voor een legitiem strafproces", (1048) 1054-1055, nr. 5; P. DE HERT en S. GUTWIRTH, "Over de betekenis van strafprocedurale grondrechten in het post-Khan tijdperk" in A.H.E.C. JORDAANS, P.A.M. MEVIS en J. WÖRETSCHOFER (eds.), *Praktisch strafrecht. Liber Amicorum J.M. REIJNTJES*, Nijmegen, Wolf, 2005, (213) 225.

¹¹ Chr. VAN DEN WYNGAERT m.m.v. S. VANDROMME, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, I, Antwerpen, Maklu, 2011, 11. Vanuit het standpunt van de bescherming van de grondrechten is de 'magna charta van het strafrecht' een belangrijke evolutie, die op heden nog dagelijks belang heeft. Het legaliteitsbeginsel, het proportionaliteitsbeginsel noch het subsidiariteitsbeginsel kunnen worden weggedacht uit het hedendaagse strafrecht en strafprocesrecht en vormen een constante bescherming tegen willekeur.

¹² C.H. BRANTS, P.A.M. MEVIS en E. PRAKKEN, "Legitieme strafvordering. Rechten van de mens als inspiratie in de 21^e eeuw" in C.H. BRANTS, P.A.M. MEVIS en E. PRAKKEN (eds.), *Legitieme strafvordering. Rechten van de mens als inspiratie in de 21^e eeuw*, Antwerpen, Intersentia, 2001, 4-5.

¹³ D'HAENENS verwijst naar de 'permanente slingerbeweging tussen beide extreme polen' (inquisitoir en 'accusatoir'): als reactie op de inquisitoire rechtspleging o.b.v. de "Grande Ordonnance Criminelle" van 1670 werd in het "intermediaire recht" (1789-1808) een accusatoire strafrechtspleging naar Angelsaksisch model ingevoerd. Op de periode waarin het intermediaire recht van kracht was, volgde het Napoleontisch bewind met autoritaire en centraliserende trekken. Onder dit bewind vond de codificatie plaats die onder meer de "Code d'instruction criminelle" teweegbracht. – J. D'HAENENS, "Tegensprekelijke onderzoeksprocedure in strafzaken", 522-523; Cass. 26 mei 1999, P.99.0096.F, *Arr.Cass.* 1999, nr. 311: "(...) dat er geen algemeen rechtsbeginsel bestaat volgens hetwelk de strafrechtspleging een inquisitoriaal karakter heeft; dat de rechtspleging ter zitting, die in de regel openbaar, mondeling en tegensprekelijk is, daarentegen een accusatoir karakter heeft".

Na de verlichting komen internationale instrumenten tot stand die een belangrijke grondrechtbeschermende impact uitoefenen op het strafprocesrecht.¹⁴ In het bijzonder het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM)¹⁵ en het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (IVBPR)¹⁶ zijn in deze van belang, waarbij inzake het EVRM ook een rechtstreekse gelding uitgaat van de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM). De bescherming van het recht op leven (art. 2 EVRM), het folterverbod (art. 3 EVRM), het recht op persoonlijke vrijheid (art. 5 EVRM), het recht op een eerlijk proces (art. 6 EVRM), het recht op privacy en gezinsleven (art. 8 EVRM) en het recht op vrije meningsuiting (art. 10 EVRM) hebben belang voor de dagelijkse werking van het strafrechtelijk apparaat.

De combinatie van de rechtstreekse werking van het EVRM en een individueel klachtenrecht voor het EHRM zorgt ervoor dat van een star, aan het legaliteitsbegrip gekluisterd strafrecht en strafprocesrecht geen sprake kan zijn. Aangezien de bepalingen van het EVRM bondig geformuleerd zijn en extensief worden geïnterpreteerd door het EHRM, bovendien op een evolutieve wijze, gaat van het EVRM een dynamiek uit die – net omdat het een grondrechtenbeschermend verdrag is – de bescherming van individuele grondrechten permanent onder de aandacht houdt.¹⁷ Zo heeft onder meer de rechtspraak van het EHRM¹⁸ ertoe geleid dat de mogelijkheid om telefoongesprekken te onderscheppen – een praktijk die reeds werd toegepast – wettelijk vorm kreeg in een procedure met de nodige *checks and balances*.¹⁹

Inmiddels wordt het strafrecht en strafprocesrecht nationaal zowel als internationaal sinds de terroristische aanslagen van 11 september 2001 gekenmerkt door een grotere nadruk op de instrumentaliteit van het strafrecht, dit is het ondergeschikt maken van de individuele grondrechten aan de efficiëntie in strafvervolgning. Dit uit zich in het Belgische strafprocesrecht bijvoorbeeld in de ruime mogelijkheden die aan het Openbaar Ministerie worden geboden in het kader van de wetgeving inzake bijzondere opsporingsmethoden.²⁰ Ook de rechtspraak kende een kentering ten voordele van een meer instrumenteel strafrecht, bijvoor-

¹⁴ Zie bv. *La déclaration des droits de l'homme et du citoyen*, 1789; art. 7 EVRM (legaliteitsbeginsel); zie dienaangaande o.m. L. DUPONT, "De verklaringen van de rechten van de mens in 1789", *DD* 1989, afl. 6, 482-493.

¹⁵ Rome, 4 november 1950; *infra* randnummer 47.

¹⁶ VN, 19 december 1966; *infra* randnummer 47.

¹⁷ Zie meer uitvoerig met betrekking tot de kenmerken van de rechtspraak van het EHRM: *infra*, randnummer 49; De aandacht voor individuele grondrechten staat er evenwel niet aan in de weg dat ook andere rechten en belangen mee in overweging worden genomen – *supra*, voetnoot 5.

¹⁸ EHRM 6 september 1978, *Klass t. Duitsland*; EHRM 2 augustus 1984, *Malone t. V.K.*; EHRM 24 april 1990, *Huvig t. Frankrijk*; EHRM 24 april 1990, *Kruslin t. Frankrijk*.

¹⁹ Wet van 30 juni 1994, *BS* 24 januari 1995.

²⁰ Wet van 6 januari 2003 betreffende de bijzondere opsporingsmethoden en enige andere onderzoeksmethoden, *BS* 12 mei 2003.

beeld door de zogenaamde Antigoon-rechtspraak inzake de bruikbaarheid van onregelmatig verkregen bewijsmateriaal.²¹

Internationaal wordt inzake het strafrechtelijk vooronderzoek gewag gemaakt van het opleggen van adversaire elementen op basis van internationale grondrechtsbeschermende instrumenten enerzijds en meer instrumentele vervolging met inquisitoire kenmerken anderzijds.²² We zullen evenwel later zien dat inzake de aangehaalde adversaire elementen in de eerste plaats verwezen moet worden naar de eis van bijkomende tegenspraak, wat niet samenvalt met het adversaire strafproces.²³

Een andere, doch samenhangende, evolutie bestaat erin dat het belang van het vooronderzoek in de afgelopen decennia groter is geworden. Ten dele kan dit worden toegeschreven aan de techniciteit van het strafrechtelijk onderzoek, die exponentieel is toegenomen. Technisch onderzoek valt moeilijk uit te voeren bij de behandeling ten gronde (voor de feitenrechter), zodat dergelijk onderzoek logischerwijze plaatsvindt in het vooronderzoek. Ook de druk om met een relatief beperkte capaciteit aan zittingen ten gronde een groeiend aantal zaken af te handelen, brengt met zich mee dat een klassieke invulling van het onmiddellijkheidsbeginsel niet haalbaar lijkt. Een strikte naleving van het onmiddellijkheidsbeginsel houdt immers in dat alle bewijs ten aanzien van de feitenrechter wordt gepresenteerd en dat het onderzoek op dit forum wordt gevoerd of overgedaan.²⁴

²¹ Cass. 14 oktober 2003, *T.Strafr.* 2004, afl. 2, 129-143 en de ruime daaropvolgende rechtspraak en rechtsleer; Merk op dat deze evolutie geen strikt Belgisch fenomeen is, maar dat deze evolutie zich ook manifesteert in, o.m., de rechtspraak van het EHRM (Zie hierover: F. VERBRUGGEN, K. MAGERMAN en S. DE DECKER, "Mensenrechten voor de Belgische strafrechtspraktijk: van sneeuwbal naar lawine" in R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN (ed.), *Strafrecht en strafprocesrecht*, in *Themis 2009-2010*, cahier 57, Brugge, die Keure, 2010, (1) 34 e.v., nr. 45 e.v.; J. JEBENS, "Illegally Obtained Evidence in Criminal Cases. An Analysis on the basis of Three Grand Chamber Judgments" in D. SPIELMANN, M. TSIRLI en P. VOYATIS (eds.), *La Convention européenne des droits de l'homme, un instrument vivant: mélanges en l'honneur de Christos L. Rozakis. The European Convention on Human Rights, a living instrument: essays in honour of Christos L. Rozakis*, Brussel, Bruylant, 2011, 219-234; Ph. TRAEST, "De Antigoonrechtspraak" in X. (ed.), *CBR jaarboek 2011-2012*, Antwerpen, Intersentia, 2012, (333) 373-380); Ook in de Verenigde Staten van Amerika tekent een dergelijke evolutie zich af (US Supreme Court 14 januari 2009, nr. 07-513, *Bennie Dean Herring*, www.supremecourt.gov; F. VERBRUGGEN, K. MAGERMAN en S. DE DECKER, "Mensenrechten voor de Belgische strafrechtspraktijk: van sneeuwbal naar lawine", 35, voetnoot 196).

²² J.J.R. SPENCER, "Introduction" in M. DELMAS-MARTY & J.R. SPENCER (eds.), *European Criminal Procedure*, Cambridge University Press, 2002, 1-81, i.h.b. 37 e.v. (Merk op dat SPENCER terminologisch naar *accusatorial* verwijst, niet naar een adversair model); JÖRG, FIELD en BRANTS wijzen op het gebruik van 'geïstrumentaliseerde politie' als inquisitoire input in adversaire systemen (N. JÖRG, S. FIELD en C. BRANTS, "Are inquisitorial and adversarial systems converging?" in P. FENNELL, C. HARDING, N. JÖRG en B. SWART (eds.), *Criminal Justice in Europe. A comparative study*, Oxford, Clarendon Press, 1995, (41) 48); C.H. BRANTS, "Strafrechtsvergelijking", 231.

²³ C.H. BRANTS, "Strafrechtsvergelijking", 231; *infra*, randnummer 82 e.v.

²⁴ B. DE SMET, *De hervorming van het strafrechtelijk vooronderzoek in België*, Antwerpen, Intersentia, 1996, 94-96, nr. 181-187.

De behandeling ten gronde is dan ook geëvolueerd naar een zogenaamd verificatieproces, waarbij het vooronderzoek bepalend is.²⁵ Dit leidt ertoe dat de klassieke stelling waarbij tegenspraak in het vooronderzoek niet aan de orde zou zijn maar slechts bij de behandeling ten gronde zou gelden, in vraag dient te worden gesteld. Indien de nadruk van het strafproces in het vooronderzoek komt te liggen, noopt dit dan tot een gewijzigde benadering van de tegenspraak van de verdachte?

ONDERZOEKSVRAAG

De hierboven aangehaalde evolutie naar het introduceren van meer tegenspraak in het vooronderzoek, toegepast op het specifieke Belgische strafprocesrecht, dient onderzocht te worden. Over de noodzaak van tegenspraak bestaat in algemene termen consensus in alle Westerse landen, maar de eventuele noodzaak of opportuniteit van tegenspraak in specifieke fases van een strafrechtelijk onderzoek, in het bijzonder in het vooronderzoek, dient gericht onderzocht te worden. Is er sprake van een evolutie waarbij meer tegenspraak gevergd wordt in het strafrechtelijk vooronderzoek en in welke mate komt het Belgische strafprocesrecht voldoende tegemoet aan de eisen die worden geformuleerd omwille van de bescherming van grondrechten? Heeft een dergelijke eventuele evolutie repercussies op de kwaliteit van de strafrechtspleging? Is het wenselijk, zowel in termen van grondrechtenbescherming als in termen van de kwaliteit van de strafrechtspleging, te evolueren naar een meer tegensprekelijk vooronderzoek? Hoe kunnen grondrechtbescherming en kwaliteit van de strafrechtspleging in deze evolutie met elkaar worden verzoend?²⁶

Indien een dergelijke evolutie naar meer tegenspraak in het vooronderzoek kan worden vastgesteld, dan dringt de vraag zich op naar de implementatie ervan. De internationaal gestelde eisen betreffen nooit een volledig stelsel van strafprocesrecht, maar behandelen hoogstens deelaspecten van een dergelijk systeem. Zo biedt de rechtspraak van het EHRM slechts rechtstreeks een antwoord op de vraag betreffende de aangekaarte onverenigbaarheid van de nationale rechtsgang met één of meerdere bepalingen van het EHRM. Omdat deze rechtspraak het nationale rechtstelsel niet rechtstreeks toetst, maar slechts een individuele toe-

²⁵ G.P.M.F. MOLS, *Staande de zitting. Een beschouwing over het onmiddellijkheidsbeginsel* (rede), Arnhem, Gouda Quint, 1989, 35 p.; C.H. BRANTS, "Strafrechtsvergelijking", 228-229.

²⁶ SPRONKEN hield de positie van de verdediging in het Belgische strafrechtelijke vooronderzoek vanuit internationaal perspectief tegen het licht en stelde vast dat deze positie bijzonder zwak is in vergelijking met andere Europese landen – T. SPRONKEN, "Rechtshulp en advocatuur: een blik van buitenaf" in W. BRUGGEMAN, E. DE WREE, J. GOETHALS, P. VAN CALSTER, T. VANDER BEKEN en G. VERMEULEN (eds.), *Van pionier tot onmisbaar. Over 30 jaar panopticon*, in *Panopticon Libri*, 1, Antwerpen, Maklu, 2009, 268 – met verwijzing naar T. SPRONKEN, G. VERMEULEN, D. DE VOCHT en L. VAN PUYENBROECK, *EU Procedural Rights in Criminal Proceedings*, <http://arno.unimaas.nl/show.cgi?fid=16315>.

passing tot voorwerp heeft, zijn de gevolgen voor het nationale rechtssysteem vaak onduidelijk. In de mate dat een nationale reglementering wordt gevolgd, maar het EHRM alsnog tot een schending van het verdrag besluit, wordt de nationale reglementering onrechtstreeks strijdig met het EVRM bevonden.²⁷ In dat geval is een aanpassing van de nationale reglementering wenselijk, maar de lidstaat heeft hierbij een waaier aan mogelijkheden, gaande van een beperkte aanpassing tot het in vraag stellen van een volledig bestel.

Indien meer tegenspraak in het vooronderzoek wenselijk is, heeft huidig onderzoek vervolgens tot doel na te gaan of en hoe meer tegenspraak kan of moet worden ingevoerd in het Belgisch vooronderzoek. Mogelijk kan door middel van *piecemeal engineering* op een voorzichtige wijze een verbetering van het strafrechtelijk systeem worden bewerkstelligd, met respect voor de bestaande instellingen, cultuur en traditie. Anderzijds botst de stapsgewijze introductie van meer tegenspraak mogelijk op de grenzen van de bestaande structuur van het vooronderzoek, zodat meer tegenspraak noodzakelijk gepaard moet gaan met een eerder radicaal herdenken van het strafrechtelijk vooronderzoek.

De coherentie van het systeem, *i.c.* het strafproces, dient nagestreefd te worden en dit niet alleen vanuit een academisch systeemdenken. Coherentie heeft ook haar belang in de praktijk. Zo dient bijvoorbeeld ook de structuur van de verdediging aangepast te worden wanneer een algemeen recht op bijstand door een advocaat bij het verhoor wordt voorzien, wat inhoudelijk en organisatorisch een bijzonder grote impact zou hebben. Tegelijk omvat de onderzoeksvraag niet het volledige spectrum van de impact een mogelijke introductie van meer tegenspraak in het vooronderzoek. Aspecten van de instrumentaliteit van de strafprocedure, zoals de snelheid van het gerechtelijke apparaat en de kostprijs van een strafprocedure, komen slechts zijdelings aan bod.

²⁷ Zie met betrekking tot de *grondwettelijke dimensie* van de rechtspraak van het EHRM: P. DE HERT en T. DECAIGNY, "De uitwerking door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van het recht op toegang tot een advocaat bij het (politie)verhoor" in P. DE HERT en T. DECAIGNY (eds.), *De advocaat bij het verhoor. Een stand van zaken*, Heule, Uga, 2010, 45-46, nr. 36-38; P. DE HERT en J. VAN CAENEGHEM, "Duidelijkheid over de grenzen aan collectieve, preventieve fouilleringen en 'crime control policing' in de publieke ruimte", (noot onder EHRM 12 januari 2010, *Gillan & Quinton t. V.K.*) *Vigiles* 2012, afl. 4, 377-384. Merk op dat het EHRM in de zaak *Gillan & Quinton*, waarin het zich vrij expliciet uitspreekt over de conformiteit van nationale regelgeving met het EVRM, tevens de wijze waarop deze regelgeving in de praktijk wordt aangewend in rekening brengt (EHRM 12 januari 2010, *Gillan & Quinton t. V.K.*, §§ 37, 44-46, 80-82 en 84); Het EVRM is een grondwettelijk instrument van Europese openbare orde (EHRM 10 mei 2001, *Cyprus t. Turkije*, § 78; P. LEMMENS, "Enkele aspecten van de 'doctrine' van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens" in A. ALEN en P. LEMMENS (eds.), *Themis cahier 36: staatsrecht*, Brugge, die Keure, 2005-06, (71) 73-74); VERBRUGGEN, MAGERMAN en DE DECKER maken in deze context zelfs gewag van het EVRM als *een soort supergrondwet die zich onvermijdelijk opdringt aan allerlei wet- en normgevers* – F. VERBRUGGEN, K. MAGERMAN en S. DE DECKER, "Mensenrechten voor de Belgische strafrechtspraktijk: van sneeuwbal naar lawine", (1) 4, nr. 4.

Samengevat luidt de onderzoeksvraag: *Wat is de huidige rol van tegenspraak in het vooronderzoek en is meer tegenspraak in het vooronderzoek noodzakelijk en/of wenselijk in termen van grondrechtenbescherming en de kwaliteit van de strafrechtspleging? Zo ja, hoe kan meer tegenspraak in het vooronderzoek worden geïntroduceerd en geïmplementeerd?*

AFBAKENING VAN HET ONDERWERP

Een boek met als titel ‘Tegenspraak in het vooronderzoek’ beslaat een bijzonder breed spectrum van de Belgische strafprocedure. Er dient dan ook bewust te worden omgegaan met het risico dat het onderzoek verzandt omdat het een te groot onderzoeksobject tot voorwerp heeft. Ook binnen de contouren van het onderzoeksobject komt het aangewezen voor aan te geven waar het onderzoek zich op toespitst.

Dit onderzoek heeft de ambitie om op basis van een analyse van de huidige situatie van de tegenspraak in het vooronderzoek, relevante evoluties te onderzoeken die zijn doorgevoerd en die zich aandienen. Het onderzoeksobject blijft uitdrukkelijk beperkt tot het Belgische vooronderzoek, doch dit omvat tevens het EVRM en de rechtspraak van het EHRM. Het EVRM heeft immers rechtstreekse werking en van de rechtspraak van het EHRM gaat een belangrijke dynamiek uit, die noopt tot wetenschappelijk onderzoek.

Het belang van de rechtspraak van het EHRM brengt met zich mee dat tegenspraak in het vooronderzoek in belangrijke mate belicht wordt vanuit het standpunt van de grondrechtenbescherming. Evenwel wordt de analyse uitdrukkelijk hier niet tot beperkt: er dient tevens acht geslagen te worden op een performante, werkbare en efficiënte strafrechtspleging. Een strafprocedure kan slechts democratisch gedragen worden als een pragmatisch antwoord wordt geboden op de vraag tot vervolging, bestraffing en preventie van strafbare gedragingen.²⁸ Daarom wordt niet enkel nagegaan hoe meer tegenspraak in het vooronderzoek een waarborg kan inhouden voor de verdachte, maar evenzeer hoe tegenspraak in een vroege fase van het strafproces kan bijdragen tot een meer kwalitatieve strafprocedure.

Aangezien deze twee doelstellingen, de grondrechtenbescherming en een kwalitatieve strafrechtspleging, niet gelijklopend zijn, is een conflict tussen beide

²⁸ Wat dit aspect betreft sluit ik me aan bij FOQUÉ en 'T HART die een positie innemen tussen een louter instrumentele – of zelfs instrumentalistische – benadering van strafrecht en een louter machtskritische of grondrechtenbeschermende houding ten aanzien van strafrecht (*supra*, voetnoot 4; R. FOQUÉ en A.C. 'T HART, *Instrumentaliteit en rechtsbescherming. Grondslagen van een strafrechtelijke waardendiscussie*, i.h.b. 13-18).

mogelijk. In dergelijk geval zal een evenwicht moeten worden gezocht. Beide doelstellingen zijn echter niet volledig tegengesteld, zodat ook symbioses kunnen worden gezocht.

Hoewel ik de noodzaak van het afbakenen van het onderzoeksobject uitdrukkelijk onderken, is het tegelijk een bewuste keuze een ruim onderwerp te bespreken. Dit is immers nodig om een uitspraak te kunnen doen met betrekking tot de eventuele meerwaarde die tegenspraak in het strafrechtelijke vooronderzoek kan betekenen. Om een uitspraak te kunnen formuleren met betrekking tot de coherentie van het systeem, dienen voldoende aspecten van dit systeem, in deze het strafrechtelijk vooronderzoek, bij de studie te worden betrokken.

Op basis van een verkennend onderzoek bepaalde ik welke aspecten nader dienen te worden onderzocht in deze studie. In de eerste plaats zal ik stilstaan bij de te definiëren en te operationaliseren begrippen. Vervolgens acht ik het absoluut noodzakelijk dieper in te gaan op de interne openbaarheid, als voorwaarde om tegenspraak te kunnen voeren. Daarna kan ik dieper ingaan op enkele knelpunten inzake tegenspraak in het vooronderzoek, namelijk het verdachtenverhoor, incriminerende getuigenverklaringen, deskundigenonderzoek en het afsluiten van het vooronderzoek. De keuze van deze aspecten heeft tot doel enerzijds de meest relevante aspecten te belichten, anderzijds dienen voldoende aspecten te worden onderzocht om finaal een onderbouwde uitspraak te kunnen doen over het systeem als geheel en zijn coherentie. Drie interessante aspecten van het vooronderzoek worden bewust niet nader onderzocht: de voorlopige hechtenis, de positie van het slachtoffer en de internationale samenwerking.

- De voorlopige hechtenis komt evenwel meermaals zijdelings aan bod, aangezien deze procedure aanleiding geeft tot een aanzienlijk deel van de tegenspraak zoals ze vandaag reeds bestaat in het vooronderzoek. De voorlopige hechtenis wordt echter gekenmerkt door een specifieke proceduregang – met een specifieke vorm van tegenspraak – die niet de berechting ten gronde en de waarheidsvinding tot doel heeft, maar wel de beoordeling van de vrijheidsberoving lopende een onderzoek.
- Het staat buiten kijf dat tegenspraak in het vooronderzoek niet enkel de twee klassieke actoren – vervolging en verdediging – aanbelangt, maar ook het slachtoffer. Het betrekken van het slachtoffer in zijn verschillende hoedanigheden, noopt evenwel tot een bijkomende en onderscheiden analyse, die idealiter het voorwerp uitmaakt van een afzonderlijk onderzoek dat plaatsvindt na het afronden van huidig onderzoek.²⁹ In dit onderzoek wordt de positie van

²⁹ Zie over dit onderwerp o.m. R. VERSTRAETEN, “Nieuwe rechten voor het slachtoffer tijdens het vooronderzoek” in CBR (ed.), *Het vernieuwde strafprocesrecht. Een eerste commentaar bij de wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek*, Antwerpen, Maklu, 1998, 187-222; H. BOSLY, “La partie civile a droit à un procès équitable”, *RDP* 2006, afl. 6, 664-669; F. DERUYCK, “De burger-

- het slachtoffer dan ook niet uitdrukkelijk onderzocht, maar zijdelings zal de positie van het slachtoffer sporadisch toch aan bod komen.
- Criminaliteit noch strafrechtelijke onderzoeken stoppen aan de landsgrenzen. Desalniettemin blijft strafprocesrecht in grote mate een nationale materie en steunen internationale aspecten van een strafrechtelijk onderzoek op internationale samenwerking. Deze internationale samenwerking voegt een bijkomende dimensie en complexiteit toe aan het voorwerp van het onderzoek, die bewust niet rechtstreeks worden aangeraakt, om het voorwerp van het onderzoek beheersbaar te houden. Om dezelfde reden wordt evenmin uitdrukkelijk stilgestaan bij de impact van nog niet finaal afgelijnde of in werking getreden instrumenten van de Europese Unie inzake strafrecht en strafprocesrecht. Internationale samenwerking zal echter zijdelings wel aan bod komen, bijvoorbeeld indien oneigenlijk gebruik wordt gemaakt van deze mogelijkheid.³⁰

Naast de vorige drie elementen van het strafrechtelijk vooronderzoek die niet rechtstreeks worden aangekaart, expliciteer ik ook dat het beroepsgeheim niet zal worden onderzocht als factor die tegenspraak in de weg staat. Het beroepsgeheim verhindert tegenspraak, maar op een onderscheiden wijze ten opzichte van de meer structurele aspecten van de strafrechtspleging die het voorwerp van huidige studie uitmaken. De uitsluiting van het beroepsgeheim als algemene belemmering van tegenspraak verhindert niet dat het beroepsgeheim incidenteel toch zal moeten worden besproken.

Dat voorgaande elementen in deze studie niet uitdrukkelijk worden belicht, houdt niet in dat ze niet relevant zouden zijn voor een onderzoek met betrekking tot interne openbaarheid en tegenspraak. Bij voorkeur maken deze topics het voorwerp uit van verder onderzoek.

Binnen voormeld, afgebakend onderzoekspectrum, wordt tegenspraak bestudeerd in haar relatie met enerzijds de grondrechtsbescherming en anderzijds de kwaliteit van het systeem van strafprocesrecht. Deze dubbele focus laat toe na te gaan of er een spanningsveld bestaat tussen grondrechtsbescherming en de kwaliteit van het strafvorderlijke bestel. Voormelde focus impliceert echter ook dat andere aspecten die verband houden met tegenspraak in het vooronderzoek, niet rechtstreeks worden onderzocht. Zo zal huidig onderzoek zich niet uitdrukkelijk

lijke vordering voor de strafrechter. Een status questionis aan de hand van de recente rechtspraak van het Hof van Cassatie" in CBR (ed.), *CBR Jaarboek 2010-2011*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 371-397; R. VERSTRAETEN, D. VAN DAELE, A. BAILLEUX en J. HUYSMANS, *De burgerlijke partijstelling: analyse en toekomstperspectief*, Antwerpen, Intersentia, 2012, xiv + 436 p.; N.J.M. KWAKMAN, "Europa en slachtoffers van delicten", *Strafblad* 2012, afl. 4, 265-275; I. WIECZOREK, "The New Proposal on Victims' Rights: Law Enforcement or Safeguard for the Rights of the Individual?" *NJECL* 2011, afl. 3, 343-348.

³⁰ Zie bijvoorbeeld *infra*, randnummer 190.

richten op de instrumentaliteit van de strafrechtspleging, zodat over dit aspect op basis hiervan in beginsel geen uitspraken kunnen worden gedaan. Slechts zijdelings wordt de instrumentaliteit van de strafrechtspleging *de facto* besproken, bijvoorbeeld indien voorstellen worden geformuleerd voor het rationaliseren van de rechtspleging.

De juridische ontwikkelingen werden in huidig proefschrift bijgehouden tot 30 januari 2013, summier bijgewerkt tot en met april 2013.

STRUCTUUR

De onderzoeksvraag dient te worden opgedeeld in verschillende subvragen om de onderzoeksvraag zelf op een onderbouwde manier te kunnen beantwoorden.

In de eerste plaats dienen de centrale begrippen van het onderzoek te worden gedefinieerd en geoperationaliseerd, vooraleer ze op wetenschappelijke wijze kunnen worden gebruikt. Het komt er hierbij onder meer op aan het begrip tegenspraak te onderscheiden van verwante maar niet volledig identieke concepten.

De eerste subvraag heeft betrekking op de veelvuldig gehanteerde begrippen inquisitoir en adversair of accusatoir strafproces. Wat houden deze begrippen in, hoe verhouden ze zich onderling en hoe verhoudt tegenspraak zich ten opzichte van deze begrippen? (vraag A)

Ten tweede wordt het centrale begrip van het onderzoek bepaald en afgelijnd ten opzichte van andere begrippen. Wat is tegenspraak, en meer in het bijzonder, wat is tegenspraak in de loop van het vooronderzoek? (vraag B) Hoe verhoudt het recht op tegenspraak zich tot andere rechten van verdediging? (vraag C)

Zodra de voorgaande subvragen beantwoord zijn, kan de vraag naar de noodzaak en de opportuniteit van meer tegenspraak meer rechtstreeks worden aangepakt. Hiervoor worden verschillende deelaspecten onderzocht, waarbij deze deelaspecten op hun beurt in twee groepen kunnen worden opgesplitst. In de eerste plaats hebben drie onderzoeksvragen betrekking op een noodzakelijke voorwaarde om tegenspraak te kunnen voeren, namelijk de interne openbaarheid. Vervolgens wijs ik vier onderzoeksvragen aan specifieke deelaspecten waarin tegenspraak vorm krijgt.

De sub-onderzoeksvragen D, E en F hebben aldus betrekking op de interne openbaarheid, omdat de verdachte voldoende geïnformeerd moet zijn om tot tegenspraak te kunnen komen. Dit brengt problemen met zich mee in het kader van de

behandeling ten gronde en tijdens het vooronderzoek is de interne openbaarheid nog problematischer, aangezien het geheim van het onderzoek hierbij een bijkomende factor is. Omwille van de complexiteit van de interne openbaarheid, besteed ik uitvoerig aandacht aan dit onderwerp, zonder uit het oog te verliezen dat de interne openbaarheid onderzocht wordt in functie van een beter begrip van tegenspraak, waar de interne openbaarheid ten dienste van staat. De interne openbaarheid onderzoek ik aan de hand van de volgende drie sub-onderzoeksvragen.

Hoe bepalen het EVRM en het EHRM interne openbaarheid? Wat is het uitgangspunt, zijn afwijkingen mogelijk volgens deze instantie en – zo ja – onder welke voorwaarden? (vraag D)

Hoe wordt de interne openbaarheid naar Belgisch recht vorm gegeven? Wordt een principe vooropgesteld, zijn er uitzonderingen en voorziet de wetgeving specifieke procedures en waarborgen? (vraag E)

Voldoet de Belgische regeling omtrent de interne openbaarheid aan de vereisten van het EVRM en het EHRM betreffende dit onderwerp? (vraag F)

Na de interne openbaarheid te hebben benaderd, kan de aandacht volledig uitgaan naar subvragen die rechtstreeks betrekking hebben op tegenspraak in het strafrechtelijke vooronderzoek naar Belgisch recht. Aangezien onmogelijk alle mogelijke aspecten van het strafrechtelijk vooronderzoek nader kunnen worden onderzocht, operationaliseer ik de onderzoeksvraag in de volgende vier sub-onderzoeksvragen, met betrekking tot vier cruciale aspecten van het vooronderzoek in het licht van tegenspraak.

Is tegenspraak mogelijk bij en naar aanleiding van het verdachtenverhoor tijdens het strafrechtelijk vooronderzoek? Volstaat de Belgische regeling dienaangaande in het licht van de benadering in het EVRM en het EHRM? (vraag G)

Op welke wijze is tegenspraak mogelijk in het Belgisch recht ten aanzien van belastende getuigenverklaringen, in het bijzonder tijdens het strafrechtelijk vooronderzoek? Hoe verhoudt de internrechtelijke benadering zich ten aanzien van de vereisten van het EVRM en het EHRM? (vraag H)

Hoe wordt tegenspraak georganiseerd bij deskundigenonderzoeken in het strafrechtelijk vooronderzoek? Voldoet het Belgisch recht aan wat het EVRM en het EHRM dienaangaande vereisen? (vraag I)

Een vierde aspect van het strafrechtelijk vooronderzoek heeft geen betrekking tot het operationele vooronderzoek, maar daarentegen op de procedurele fase die het vooronderzoek verbindt met de behandeling ten gronde.

Is tegenspraak mogelijk inzake de beslissing met betrekking tot verdere vervolging na het beëindigen van het vooronderzoek? Is de rechtsgang met betrekking tot deze procesfase op ideale wijze georganiseerd? (vraag J)

Aan elk van de voorgaande tien subvragen wordt een hoofdstuk gewijd, geclusterd in drie delen. De bevindingen van het onderzoek worden tot slot samengebracht in een conclusie.

De slotbeoordeling en de aanbevelingen zijn noodzakelijk bescheiden, omdat dit onderzoek van tegenspraak in het vooronderzoek slechts een relatief beperkte omvang en een relatief beperkt voorwerp heeft ten opzichte van het volledige Belgische strafprocesrecht. Zo wordt tegenspraak onderzocht in het strafrechtelijk vooronderzoek, wat met zich meebrengt dat slechts met terughoudendheid een uitspraak kan worden gedaan met betrekking tot het volledig Belgisch strafrechtelijk onderzoek, aangezien het onderzoek door de feitenrechter buiten beschouwing wordt gelaten.³¹ Tevens zal ik tegenspraak aftoetsen ten aanzien van de grondrechtenbescherming van de verdachten en de kwaliteit van de strafrechtspleging. Aspecten zoals de instrumentaliteit van het strafrecht en de belangen van andere actoren komen dan ook slechts zijdelings aan bod, zodat dit onderzoek niet toelaat daar een oordeel over te vellen.³²

De bevindingen zijn bovendien beperkt tot het juridisch onderzoek waarop ze steunen. Er werd geen empirisch onderzoek gevoerd. Evenmin wordt beoogd rechtspolitieke keuzes te maken of te onderbouwen.

METHODOLOGIE

Huidig onderzoek heeft betrekking op het huidige Belgische strafrecht. Een rechtsdogmatische beschouwing, rechtsgeschiedenis noch systematische rechtsvergelijking zijn primair het doel van het onderzoek. Enkel de relevante en functionele rechtsvergelijking, met rechtstreeks belang voor het onderzoek, zal worden opgenomen in dit boek. Indien dit voor een goed begrip van de materie aangewezen is, duid ik ook historische ontwikkelingen kort.

Het onderzoek zal worden gevoerd door het analyseren van de Belgische wetgeving, rechtspraak en rechtsleer. Het EVRM en de rechtspraak van het EHRM behoren tot het Belgisch recht en krijgen hier bijzondere aandacht. De rechtspraak van het EHRM, die interpretatief gezag van gewijsde heeft³³, geldt immers als een stuwende kracht achter meerdere evoluties die dienen te worden

³¹ Zie met betrekking tot het onderzoek door de feitenrechter: D. DE WOLF, *De rol van de rechter bij de waarheidsvinding in de correctionele procedure. Een rechtsvergelijkend onderzoek naar Belgisch, Frans en Nederlands recht*, Kortrijk-Heule / Brugge, UGA en die Keure, 2010, 713 p.

³² Zie ook de volgende titel: Afbakening van het onderwerp, *infra*.

³³ EHRM 9 juni 2009, *Opuz t. Turkije*, § 163; J. VANDE LANOTTE en Y. HAECK (eds.), *Handboek EVRM. Deel 1*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 721-722; P. DE HERT en T. DECAIGNY, "De uit-

onderzocht met betrekking tot hun eventuele weerslag op de tegenspraak in het vooronderzoek. Een belangrijk deel van het onderzoek zal betrekking hebben op het bepalen van de vereisten die het EHRM stelt inzake tegenspraak in het strafrechtelijk onderzoek, in het bijzonder in het vooronderzoek, om dit vervolgens te contrasteren met de Belgische rechtspraak. Net zomin als strikt internrechtelijke bronnen, wordt aan de rechtspraak van het EHRM een absolute waarde toegekend. Hoewel dit niet de oorspronkelijke bedoeling was, zal de analyse van de rechtspraak van het EHRM doorheen dit boek zijdelings tot bevindingen leiden met betrekking tot de aard en de evolutie van deze rechtspraak.

Meer algemeen kan dit onderzoek niet worden gevoerd zonder het optekenen en inventariseren van de huidige stand van zaken. Hierbij wordt niet alleen stilgestaan bij de wetgeving, maar ook bij de praktijk, de interne en supranationale rechtspraak en de doctrine. Alle voormelde bronnen dienen vervolgens kritisch tegen het licht te worden gehouden bij de analyse die vertrekt van een voorafgaande descriptieve benadering. Enige voorkennis met betrekking tot het Belgisch strafrechtelijk vooronderzoek wordt evenwel verondersteld.

Binnen de literatuurstudie wordt op diverse wijzen gebruik gemaakt van een vorm van rechtsvergelijking in de ruime zin. In vele gevallen kan gebruik gemaakt worden van een vergelijking tussen verschillende internrechtelijke rechtsfiguren. Tevens biedt de rechtspraak van het EHRM referentiepunten voor vergelijking. Daarnaast kunnen internrechtelijke Belgische rechtsfiguren met meer diepgang worden bestudeerd door ze te vergelijken met gelijkaardige, of functioneel alternatieve, buitenlandse rechtsfiguren. Op welk van deze vormen van vergelijking bij een concreet punt in het onderzoek een beroep wordt gedaan, hangt af van de relevantie van de bevindingen. Steeds opteer ik voor die vergelijkende invalshoek die het meest bijbrengt in de analyse. Hierbij sluit ik uiteraard de mogelijkheid niet uit van meerdere relevante invalshoeken.

In het bijzonder de ‘internationale’ rechtsvergelijking wordt functioneel benaderd. Slechts indien een dergelijke vergelijking aangewezen is voor de analyse, wordt een dergelijke vergelijking geëxpliciteerd. Concreet zal dit voornamelijk worden uitgewerkt in deel III, bij de bespreking van tegenspraak bij specifieke aspecten van het vooronderzoek. Bij de internationale rechtsvergelijking betrek ik, indien dit een meerwaarde biedt, de buurlanden Frankrijk en Nederland. Frankrijk is voor de vergelijking van elementen van de strafprocedure *a priori* een interessant land om mee te vergelijken, aangezien het Belgische Wetboek van Strafvordering teruggaat op de Napoleontische – Franse – *Code d’Instruction Cri-*

werking door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van het recht op toegang tot een advocaat bij het (politie)verhoor”, 46-51, nr. 36.

minelle.³⁴ Vergelijking met Frankrijk laat dan ook toe na te gaan hoe twee buurlanden vanuit eenzelfde regeling van de strafprocedure twee eeuwen later tot een verschillende regeling zijn gekomen. Om vergelijkbare redenen is de rechtsvergelijking met Nederland boeiend, aangezien tevens vertrokken wordt uit een gemeenschappelijke achtergrond³⁵, maar tegelijk een strafprocedure tot stand is gekomen die verder af staat van het Belgische strafprocesrecht en in mindere mate beïnvloed wordt door het Franse recht.

Het Belgische strafprocesrecht is op heden nog steeds gebaseerd op een Napoleontisch Wetboek van Strafvordering, dat inmiddels meer dan 200 jaar oud is. In deze periode van meer dan twee eeuwen werden meerdere hervormingsvoorstellen gelanceerd.³⁶ De studie van deze hervormingsvoorstellen vergt een onderzoek op zich³⁷, die in huidige studie niet primair aan bod komt. Hoogstens zijdelings wordt verwezen naar relevante bevindingen opgetekend in het kader van hervormingsvoorstellen, zoals het ontwerp van Wetboek van Strafrecht.

De analyse van het Belgisch strafrecht geschiedt uitdrukkelijk niet uitsluitend vanuit het standpunt van de bescherming van (individuele) grondrechten, noch exclusief vanuit het optimaliseren van de strafrechtspleging. De opportuniteit van verschillende aspecten van een systeem van strafprocesrecht wordt benaderd vanuit de combinatie van de diverse invalshoeken en rekening houdende met de noodzakelijke coherentie van het strafrechtelijk systeem.

³⁴ Chr. VAN DEN WYNGAERT m.m.v. B. DE SMET, *Strafrecht en strafproces recht in hoofdlijnen*, II, Antwerpen, Maklu, 2011, 551.

³⁵ G.J.M. CORSTENS, *Het Nederlands strafprocesrecht*, Arnhem, Kluwer, 2005, 41-43.

³⁶ Zie voor een beknopt overzicht: Chr. VAN DEN WYNGAERT m.m.v. S. VANDROMME, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, I, 14.

³⁷ Zie, bijvoorbeeld, Ph. TRAEST, "Hervormingsvoorstellen uit het verleden: richtlijnen voor de toekomst van de strafrechtspraak?" *Ius & Actores* 2011, afl. 3, 29-47.